

"Könnyebb vele élni, mint nélküle"

Az eltűnt idő nyomában újabb kötetének fordításáról

Már kapható a könyvesboltokban *Az eltűnt idő nyomában* hatodik kötete, az *Albertine nincs többé* (A szőkevény) az Atlantisz kiadó gondozásában. Ebből az alkalomból beszélgetett Dunajcsik Mátya a fordítóval, Jancsó Júliával az új kötetéről, és általában a magyar Proust-fordításról.

Mikor olvasott először Proustot?

Ez nagyon nagyképűen fog hangzani, de második gimnazista koromban... úgy olvastam ugyanis otthon, hogy nagyjából sorban haladtam a könyvespolcon, és így jutottam el a *Swann*-kötetig. Akkor nem is jutottam tovább, mert nem volt otthon folytatás. Aztán legközelebb az egyetem elején kezdtem el, már franciául, onnantól viszont folyamatosan: tehát elég régi ez a kapcsolat.

Hogyan jött, hogy ön folytatja azt a munkát, ami félbemaradt Gyergyai Albert után?

Valószínűleg nagyon nagy része van a dologban annak, hogy néhány évig Szávai Nándor növendéke voltam, aki közeli jó barátja volt Gyergyai Albertnak. Még egyetemista koromban is tanított, akkor kezdte mondogatni, hogy nem érdekelné-e a Proust folytatása; akkor ez teljesen szürreálisan hangzott, és nem gondoltam, hogy komoly dolog lehet... Én őt kérdeztem, hogy miért nem ő csinálja? Azt mondta, hogy ha biztos lenne abban, hogy még tíz évet él, és nem lesznek anyagi gondjai, akkor talán elkezdené, de akkor már hetven éves volt, és kizártnak tartotta ezt az eshetőséget. Aztán a szakdolgozatomat is Proustból írtam, és még mindig nem gondoltam semmi komolyat, csak azt láttam, hogy senki sem kezdi el a munkát... Később lehetőséget kaptam arra, hogy az Európa kiadónak bevigyek próbafordítást, és Proustot vittem (akkor már kacérokodtam azért a gondolattal): de Lator tanár úr, abszolút jogosan, azt mondta, hogy elsőre mégse Proustot fordítsak, így aztán fordítottam egyebeket. Végül az Atlantisz Kiadó alakulásakor kérdezte meg Miklós Tamás, hogy gondolok-e még a Proust-fordításra, és komolyan gondolok-e? Akkor már eléggé komolyan gondoltam, így kaptam náluk lehetőséget.

Hogyan dőlt el, hogy tényleg Öné lesz a feladat? Úgy hallottam, hogy volt valami párhuzamosság az elején...

Az talán inkább a sors gonosz vicce volt, mert amikor én elkezdtem, beadtam egy pályázatot a Soros-ösztöndíjra (akkor még volt műfordítói ösztöndíj). Mielőtt beadtam volna a pályázatot, utánakérdeztem, és akkoriban még az Európa nem fordította. Aztán a Soros-ösztöndíj évkönyvének kiadásakor derült ki, hogy nem sokkal azután, hogy én elkezdtem a fordítást, az Európa kiadó – ahol nem tudtak az Atlantisz terveiről – megbízást adott Bognár Róbertnek, így egy ideig párhuzamosan dolgoztunk. Sőt az is szóba jött, hogy esetleg megosztjuk a köteteket, de nagyon más elképzeléseink voltak. Hogy végül is ő miért hagyta abba, erről nincsenek pontos információim. Tehát nem volt közvetlen versenyztetés.

Egyébként eléggé furcsa, hogy az Atlantisznál jött ki, akik általában filozófiai és hasonló műveket szoktak kiadni. Ők voltak, akik eléggé fontosnak tartották ezt a dolgot, vagy náluk volt lehetőség erre?

Én azt hiszem, hogy mindkettő együtt. Igaz, hogy ők főként társadalomtudománnyal foglalkoznak, de volt még egy hasonló nagy vállalkozásuk, az *Ezeregyéjszaka*, ami szintén nagy volumenű munka. Egyrészt azt hiszem, Miklós Tamásnak tényleg presztízskérdés, hogy az ilyen nagyságrendű művek (most nem a könyvek terjedelmére gondolok, hanem az irodalmi horderejükre) ne maradjanak lefordítatlanul. És persze hitt a vállalkozásban, és talán bízott bennem is.

Ez azért is szép, mert Proust rengeteget beszél az Ezeregyéjszakáról...

Igen, igen, ezen utóbb mulattunk is elég sokat. Bár a kezdetekkor az *Ezeregyéjszaka* megjelenéséről nem volt szó.

Fordítás előtt és közben valószínűleg kialakult egyfajta viszonya a Gyergyai-féle fordításhoz.

Megvallom őszintén, nagyon nem szeretek erről beszélni, mert amióta egyáltalán a fordításon dolgozom, egyre erősebb az az érzésem, hogy nem szeretnék sem a Gyergyait sirató, sem a Gyergyait kritizáló táborba beállni. Nyilván nagyon másként látta ő a szöveget, és másként látom én, de az ő fordításának a befejezése vagy félbehagyása és az enyém elkezdése között több mint fél évszázad telt el, ez pedig mindenféle szempontból sok és nagy változást hozott. Én egyre inkább tisztelem azt, hogy milyen munkát kezdett el, de azt hiszem, hogy nem feladatom, hogy megpróbáljam úgy csinálni, ahogy ő csinálta – amit igazi *trouvaille*-nak gondolok, azt

természetesen hálásan elfogadom és átveszem.

Az új fordítás mennyit "örökölt" ebből az első három kötetből? Például rögtön a címet...

Azt igen, holott persze azzal is lehet vitatkozni, ám annál szerencsésebbet én sem tudok kitalálni, nem is nagyon próbálkoztam. Én különválasztanám az első két kötetet és a harmadikat, mert ott nagyon nagy szünet volt, és ez nyomot hagyott a szövegen. Azt gondolom, hogy a Guermantes-kötet kevésbé sikerült, mint az első kettő. Arról gyakran beszélünk az Atlantisszal, illetve Miklós Tamással, hogy a harmadikat mindenképpen újrafordítom, ha élek még, és az Atlantiszban még működik a vállalkozó kedv. Azt hiszem, hogy a Gyergyai-fordítással megteremtődött egy magyar Proust-érzet vagy Proust-hagyomány, amit én nagyon szeretek és tisztetek. Amióta a fordításokon dolgozom, és újabb és újabb kontrollszerkesztőkkel találkozom, azóta látom, hogy aki igazán szoros kapcsolatba került ezzel a szöveggel (mármint az eredetivel), annak mindig nagyon egyéni és egyedi elképzelései alakulnak ki róla, mindenkinek van egy sajátos Proust-érzete... de hát nem is lehetne tökéletesen átvenni sem Gyergyaiét, sem másét: én csak próbálok a lehető leghűségesebben és a legalázatosabban ragaszkodni az eredetihez.

Van esetleg valami olyan alapvető, tényszerű dolog, amit a Gyergyai-féle változatban (ahhoz képest persze, hogy az egész teljesen más gondolkodásmód szerint készült), amit mindenképpen megváltoztatna, ha mondjuk, újrafordítaná az első két kötetet?

Ezen még nem gondoltam... valószínűleg a mondatokhoz való viszonyon változtatnék. Mélységesen megértem, hogy mennyire megutálta a rövid mondatokat, amiket időnként a szerző csapdaként elhelyez a szövegben, és ezeket Gyergyai néha betagozza a hosszúmondatba, vagy átszabja a mondatokat: ezt valószínűleg nem így csinálnám.

Elképzelhető, hogy a mostani fordításnál változást hozott, hogy a Gyergyai-fordítás megjelenése óta nagyon sok kortárs írónál is megjelentek ezek a nagyon hosszú, nagyon bonyolult mondatok (mondjuk Nádasnál, Krasznahorkainál), és ezért valószínűleg az olvasóközönség is jobban elfogadja a magyar irodalmi beszédben ezt a fajta beszédmódot?

Ez talán a negyedik kötetnél még nem volt így, hiszen az 1991-ben jelent meg. Akkor még jobban érződött, hogy ez a hosszúmondatos írásmód borzolja az idegeket, noha mondjuk Thomas Mann stílusa semmivel sem kevésbé terjedős; mostanra talán már érződik ilyen könnyebbség. Én nem vagyok szakértő, én csak szeretem a szerzőt. Nem vagyok irodalomtudós, de azt gondolom, hogy nem az a lényege, hogy milyen hosszú vagy rövid mondatokat ír, hanem az a szemlélet, amit az egész regényciklus tükröz: nem a mondatokba költözünk bele, hanem ebbe a világlátásba, vagy ebbe a sajátos világba, és akkor már a hosszúmondatokat is megemészti az ember.

Mennyire írta franciául, és mennyire írta "proustul" a szerző a művét?

Hát valahol félúton vagyunk, francia-proustul van azt hiszem, vagy proust-franciául... én nem hiszem, hogy ez annyira idegen lenne a francia nyelvtől, de hogy nagyon egyedi felhasználása a nyelvnek, az biztos.

Ez, gondolom, átjön a magyar fordításban is, hogy magyar-proustul van úgymond írva a szöveg...

Tartok tőle, amúgy ez a legnagyobb harc a kontrollszerkesztőkkel. Mert természetesen működnek bizonyos mechanizmusok vagy alapszabályok, amelyek alapján eldönthető, hogy mi az, ami nem magyaros: de itt nyilván két megközelítés van, az egyik, hogy azt mondom, hogy valami magyaros "zamatot" adok a szövegnek, vagy pedig azt, hogy ez azért a francia olvasó számára is sajátos szövegtípus, tehát a magyar olvasónak is meg kell tanulnia ezt a fajta szövegfelépítést.

Hogyan fog hozzá egy mondjuk másfél oldalas mondat fordításához?

Az igazi tragédia az, amikor egy hatoldalas mondat kerül elő, és a mondat közepén veszi észre az ember, hogy szimmetrikus szerkezetű az egész: akkor lapozhatok vissza, és kezdek elölről, noha úgy szoktam fordítani, hogy mire elkezdem leírni a magyar szöveget, nagyjából már kívülről tudom azt a bizonyos mondatot... de ez a másfél oldal meghaladóknál sajnos nem működik. Van, hogy az ember menet közben veszi észre, hogy térképet kell rajzolni a mondathoz, hogy nagyjából ugyanaz a szerkezet, vagy ugyanaz az "épület" állítódjon fel, mint az eredetiben. És nem biztos, hogy sikerül.

Mennyiben szükséges magához a fordítási munkához szövegen kívüli kutatómunka, mondjuk ruháknál, ételeknél, tárgyak leírásakor? Van ehhez segítsége?

Próbálok utánaolvasni, például a Tadié-összesben, lexikonokban, de nagyon nagy segítségemre van Salgó János barátom, aki ha valami igazán egzotikus találok, és sehogy sem boldogulok a szakirodalommal, az internettel és egyebekkel, önfeláldozóan utánajár... Ezt a fajta ásatást nagyon élvezem, most éppen a Goncourt-paródiánál tartok, tehát bőségesen van részem ebben a típusú kutatásban.

Tudna mondani néhány nagyon nehéz esetet?

Például amikor a homoszexuális szlenget használja, és ahhoz a huszadik század eleji szlenget kell visszakeresni. Tehát nem elég, hogy amúgy sem vagyok járatos ebben a szókincs-készletben, de ráadásul vissza kell menni kilencven évet. Előfordul az, hogy mint szent borzalmat keltő szólást idéz valamit, ami ma már teljesen köznyelvi fordulat: ilyenkor aztán nagyon kell aggódnom, hogy sikerül-e megfelelőt találni... vagy most jön az első világháborús szak-szlenget, ami ugyancsak nagy főfájást okoz.

Most, hogy három kötetnek a fordítása már kész van, és gondolom már nyakig van a negyedikben, érez-e valamiféle változást Proust írásmódjában, hiszen ő is elég hosszú ideig írta; szóval beszélhetünk-e külön Proustokról kötetenként?

Ez persze közhely, de az első és az utolsó kötet között van talán a legnagyobb hasonlóság írásmódban és gondolkodásmódban... a legmegoldatlanabb (és ezért elnézést kérek a szerzőtől), talán épp a hatodik kötet, ahol a mindegyik kötetben jelen lévő csodálatos részek mellett vannak kevésbé sikerültek vagy kevésbé megszerkesztettek is. Arról nem is beszélve, hogy ennél a kötetnél aztán úgysem tudjuk, hogy melyik a valódi...

Igen, szövegkritikailag is ez a legkétségesebb, hiszen van az 1986-ban megtalált Mauriac-kézirat, a Tadié-féle és a Milly-féle szerkesztés... ezzel kapcsolatban hogyan jártak el a magyar szöveg összeállításakor?

Az az alapelv, hogy a Tadié-féle kritikai kiadásból fordítok, ami önmagában is megkérdőjelezhető, hiszen a Gyergyai-fordítás korábbi kiadásokból készült. Amikor ezt elkezdtük, abban maradtunk az Atlantiszosokkal, hogy a pillanatnyilag legkorszerűbb kiadáshoz nyúlunk hozzá, és akkor még nem volt a kezünkben például a rövidebb (Mauriac-féle) szövegváltozat a hatodik kötetből. De van olyan rész ebben a kötetben, ahol ugyan csak egy helyen, de muszáj volt a Milly-változatot használni, mert ő kibogarázott egy olyan cédulát a sok ezer jegyzet és ragasztás közül, ahol kiegészült a mondat, az ő kiegészítése nélkül pedig nincs értelme. Nem tudom eldönteni, hogy kinek van igaza: a Tadié-féle kiadás például az ismétléseket vagy a nyilvánvaló ellentmondásokat benne hagyja, Milly ezeket kigyomlálja. Szegény Cottard doktor például annyiszor hal meg és jelenik meg újra, hogy ahhoz képest a Dallas elbújhatna... egyszóval a mű nincs kész. És mégis így van jól.

A fordításnál felmerül az a kényszerféle, hogy mégis egészet csináljanak belőle?

Szerintem fel sem merül, hogy ez kész lenne. Annyiszor van, hogy az ember fordítás közben is nekifut hétszer, nyolcszor, akárhányszor, és a végén sincs az az érzése, hogy most eljutott a megoldáshoz. De szerintem az is Proust szemléletmódjához tartozik, hogy nincs egyedüli, üdvözítő igazság: hogy az ember elfogadja magát tökéletlennek és befejezetlennek. Ha kritikai kiadást lehetne magyarul csinálni, akkor nyilván lehetne jelezni, hogy mi maradna ki, vagy mi lenne másképpen: itt a jegyzetanyagban van erre utalás, illetve Karafiáth Judit kísérelései tanulmányában vagy utószavában leírja ezeket a kérdéseket. De végül is most a hosszabb szövegváltozat jelenik meg.

A magyarul hozzáférhető legutóbbi kötet, A fogoly lány Albertine szökésével zárul. Mi jön ezután?

Ha a kritikai kiadás szövegváltozatát vesszük, akkor annyi történik, hogy Albertine-ről kiderül, nemcsak eltávozott, hanem meg is halt, és előlről kell kezdeni az életet, vagy folytatni kell, ahogy tetszik. És talán a legfontosabb ebben a kötetben, hogy megelőlegezi azt az esztétikai alapvetést, ami a *Megtalált idő*nek az egyik legfontosabb pontja lesz.

Volt valamilyen különös fordítási nehézsége ennek a kötetnek?

Attól az "apróságtól" eltekintve is, hogy ha az ember a négyféle szövegkiadást odarakja maga elé, akkor nincs egyező oldal, persze, biztosan volt, de most már annyira a *Megtalált idő* nehézségeiben vagyok, hogy a korábbiak fel sem tűnnek... Volt benne egy-két különlegesen nehéz mondat, ahol tényleg nagyon kellett küzdeni, hogy az összes vonatkozások kiderüljenek, ráadásul családok mondatok, mert az ember először elolvassa, azt hiszi, hogy érti, aztán rájön, hogy korántsem úgy tartoznak össze a mellékmondatok, mint gondolta volna... de talán nem ez a kötet jelentette szöveg szempontból a legnagyobb nehézséget.

Ez azt jelenti, hogy most a hetedik kötet van soron... az egyébként mikorra várható?

Erre vannak optimista, pesszimista és realista változatok: én főállásban középiskolai tanár vagyok, tehát a hétvégék maradnak inkább a fordításra, ráadásul most éppen érettségizik a saját osztályom... Ez vaskosabb kötet is, bár ez volt a legnagyobb vágyam és a legnagyobb félelmem, hogy idáig egyszer elérek. Annyira gyönyörű, hogy folyamatosan rettegek, hogy hogyan fogom elrontani és mennyire: azt gondolom, hogy nekem két év lesz legalább, mire elkészülök vele. Nem vagyok gyors típus.

És utána a maradék háromnak mi lesz a sorsa?

Ahogy említettem, a harmadik nagy valószínűséggel jön újra, és az Atlantisz kiadó javaslata szerint az első kettő is... Egyrészt nagyon tiszteltem a Gyergyai-szöveget, másrészt azt is érzékelem, hogy idestova én is tizenöt éve foglalkozom a regénnyel kisebb-nagyobb megszakításokkal: mivel én is sokat változom, az az illúzió, hogy így egy egységes szöveg születik, már nem él bennem.

Ez valószínűleg Proustnál sem volt így, és ilyen szempontból egyáltalán nem biztos, hogy baj, ha az első és az utolsó rész fordítása időben közelebb kerül egymáshoz.

Igen, bár néha azon gondolkodom, hogy lesz-e még ember, aki hétköztetes regényeket olvas... amikor megjelent a negyedik kötet, egy rádióműsorhoz kértek belőle példányt, majd a beszélgetés két tiszteletreméltó irodalomtörténész között úgy kezdődött, hogy "most, hogy megjelent Az eltűnt idő nyomában utolsó, záró kötete"... akkor azért elgondolkoztunk Miklós Tamással, hogy vajon kell-e még igyekeznünk a többivel. Nagy vita volt kezdetben az is, hogy szabad-e rátenni a kötetekre, hogy negyedik, ötödik, hatodik rész, mert volt aki attól tartott, hogy ilyet eleve nem vesz meg senki. Ez végül nem is jelent meg az Atlantisz könyvein.

Hogyan látja itthon Proust megítélését, nem úgy, mint irodalomtörténeti ikonét, hanem mint olyan szerzőt, akinek vannak könyvei, melyeket lehet(ne) olvasni?

A legtöbbször elismerik a jelentőségét, bár ebben sem vagyok biztos. Tanárként találkoztam már olyan világirodalom-történettel a középiskolában, ahol röviden úgy foglalták össze, mint erősen porossá vált, sznob társasági regényt: akkor gondoltam rá, hogy szívesen elbeszélgetnék a szerzővel, de végül lettem erről a gondolatról...

A Gallimard kiadó annak idején pont ugyanezzel az indokkal utasította vissza az első kötet közlését...

Bár a legendához hozzátartozik, hogy nem valószínű, hogy ott bárki kinyitotta volna a könyvet: már a híre is elég volt... Azt érzékelem, hogy vannak megszállott olvasói: ahogy a franciának, úgy a magyarnak is: a kiadóban szokták említeni, hogy hívogatják őket, hol van már a következő kötet. Aztán néha az az érzésem, hogy idestova mindenkit meg is ismertem személyesen, aki magyarul olvassa; érdekes, hogy többen is voltak, akik megkerestek és mondták, hogy micsoda élmény (nem a fordítás, hanem Proust olvasása)... ismétlem magam, de azt hiszem hogy mindig lesz olyan ember, aki beköltözik ebbe a világba. Ezért is szeretem Alain de Botton *Hogyan változtathatja meg Proust az életedet?* című kötetét, mert valóban igaz, hogy Proust egy kicsit megváltoztatja az ember életét. Ajánlottam az Atlantiszznak, hogy ezt is szívesen lefordítanám, de Miklós Tamás erre azt mondja: „majd ha megjelenik a teljes szöveg...”

Gilles Deleuze Proust-könyvének megjelenése viszont elég nagy segítség volt az itthoni Proust-recepciónak, bár igaz, hogy főleg akadémikus szempontból.

Igen, Alain de Botton könyve viszont épp arra való, hogy a „köznapis” ember is nyugodtan olvassa Proustot, mert olyan dolgokat tanul belőle, vagy annyi segítséget kap, hogy nem kell félnie tőle. Meggyőződésem, hogy könnyebb vele élni, mint nélküle.

Ezt a világhoz való viszonyulásban látja, vagy valamilyen más területen?

Abban is. Meg abban is, hogy milyen iradatlan élményanyag van benne: a gyerekeim szoktak azon szórakozni, hogy amikor valamiről beszélünk, mondjuk a fertőző gyermekbetegségekről, én rögtön mondom, hogy ez is benne van Proustban... ezen ők nagyon jól mulatnak, de persze tényleg van benne szó ilyesmiről, hála az orvos papa foglalkozásának... Nagyon sok mindent talál meg benne az ember a saját szorongásaiból, a saját élményeiből. És amit talán a szemlélet lényegének gondolok, hogy végtelen megértés, illetve hihetetlenül mély odafigyelés van benne, ami a másik emberre, vagy a többi emberre irányul. Tehát nem valami örületes én-kultuszról szól a regény, hanem arról, hogy hogyan élem meg a többi embert, akikkel találkozom.

A családtagjait és az ismerőseit szokta "fertőzni" vele?

Ők azért dicséretes immunitást mutatnak... Részleteket olvasnak el inkább, hogyha látják, hogy éppen nagyon rajongok valamelyikért. Egyébként alvászavarok ellen is szokták használni.

És a diákjai?

Köztük is van, aki olvassa... visszatérve Proust ismertségére, én még olyan, kihalófélben lévő nemzedékhez tartozom, akiknek a világirodalom beletartozott az irodalomoktatásba, és a mi szöveggyűjteményünkben például szerepelt a madeleine-epizód. A mai szöveggyűjteményekben már nincs benne, és ez egy kicsit megnehezíti a dolgot, mert mire a hetedik kötet megjelenik, addigra kihal az a korosztály, aki az első még olvasta...

Ön szerint mennyi előképzettség kell ahhoz, hogy valaki nekiüljön Proustot olvasni?

Szerintem semennyi. Proust álma az volt, hogy a műve egyszer majd megjelenjen egyetlen kötetben, lábjegyzetek nélkül: azt hiszem értem, mit szeretett volna ezzel. Valószínűleg azt gondolta, hogy amit magyarázni kell, az kihullik magától, az egész műnek mégis talpon kell maradnia úgyis, ha nem értünk meg minden egyes utalást és részletet.

Ha az ember elhatározza magát az olvasásra, Ön mit ajánlana? Hogyan érdemes nekikezdeni? Egyáltalán például melyik kötettel?

Én nagy híve vagyok a sorban olvasásnak, bár azt gondolom, hogy bármelyik kötetet el lehet olvasni önállóan is... a nővérem szokott azzal bosszantani, hogy az Egyesült Államokban minden évben megjelenik a könyvtárakban legtöbbször ellopott könyvek listája, és ezen az eltűnt idő első kötete mindig szerepel: igaz, mindig nyomtatékosan hozzáteszi azt is, hogy a többi már nem... de lehet, hogy tényleg az elsővel kell kezdeni. Attól is függ, hogy az ember milyen korszakát éli, amikor elkezd olvasni, szerelmi bánatban szenvedőknek ez a hatodik kötet eszményi olvasmány.

Egy utolsó kérdés: volt már önnek akaratlan emlékezése? Hiszen azt mondják, hogy minden Proust-olvasó előbb-utóbb átesik ezen...

Szerintem ez nem Prousttól van, ez amúgy is megtörténik, nem? Azt hiszem, ezt az érzést nem ő szabadalmaztatta, inkább a megfogalmazása ered tőle. Igen, persze hogy volt már. Ami nagyon érdekes, az az, hogy Proust azt tudatosította bennem, hogy minden egyes pillanatunkban egyszerre van múlt, jelen, és (bármennyire nem gondoljuk), valamennyire a jövő is. Hogy mindez egyszerre van jelen.

Köszönöm a beszélgetést.

Kis Magyar Proustológia: Az eltűnt idő nyomában kötetei, fordítói és első magyar kiadásai:

1. *Swann* (Grill Károly kiadása, 1937. Ford. Gyergyai Albert.)
2. *Bimbózó lányok árnyékában* (Grill Károly kiadása, 1938. Ford. Gyergyai Albert.)
3. *Guermantes-ék* (Európa, 1983. Ford. Gyergyai Albert.)
4. *Szodoma és Gomorra* (Atlantisz, 1995. Ford. Jancsó Júlia.)
5. *A fogoly lány* (Atlantisz, 2001. Ford. Jancsó Júlia.)
6. *Albertine nincs többé (A szökevény)* (Atlantisz, 2006. Ford. Jancsó Júlia.)
7. *A megtalált idő* (Atlantisz, előkészületben. Ford. Jancsó Júlia.)